

«ПЛАН МАРШАЛЛА»: РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЄВРОПИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано вплив «Плану Маршалла» на країни що постраждали після другої світової війни, та на світ в цілому. Систематизовані програми співробітництва України з НАТО - Організацією Північноатлантичного договору, виявлений їх вплив та користь на суспільство та організацію життя.

Ключові слова: "план Маршалла", Європа, Радянський союз, США, допомога, економіка.

Abstract

The impact of the Marshall Plan on the post-World War II countries and the world as a whole, for example, on the geopolitical situation in the world, is analyzed.

Keywords: Marshall Plan, Europe, Soviet Union, USA, help, economy.

Вступ

Після Другої світової війни європейські країни марно намагалися боротися з глобальною розрухою та злиднями, що охопили континент. Америка, яка на цьому тлі виглядала вельми благополучною державою і на той момент виробляла половину світового валового продукту, оголосила, що готова надати будь-якій країні безоплатну фінансову допомогу. Але це були не просто гроші, це була частина глобального плану, розробленого генералом Джорджем Маршаллом, державним секретарем США.

3 квітня 1948 року президент США Гаррі Трумен затвердив "план Маршалла", згідно з яким 17 європейським країнам, котрі погодилися брати участь у проєкті, протягом чотирьох років буде надано 13,15 млрд. доларів (5% валового національного продукту США). [1].

Результати дослідження

Розроблений майже півстоліття тому "План Маршалла" надалі залишається в історії успішним прикладом систематизованого комплексного переміщення капіталу в грошовій і товарній вартостях від багатих до бідних країн заради спільної вигоди обох. Він зумовив виникнення нових планів двосторонньої допомоги з боку інших країн (або їхніх об'єднань) та дав поштовх для створення різноманітних організацій у сфері надання допомоги бідним державам. І хоча виникнення Плану Маршалла прямо пов'язано з певними історичними умовами, він і сьогодні є важливим символом ефективного міжнародного співробітництва. [2].

У перші роки після закінчення Другої світової війни Європа особливо відчула її руйнівні наслідки. Це був час занепаду економіки і політичної нестабільності. У такій ситуації, 5 червня 1947 р. Джордж Маршалл, державний секретар США, виступив на церемонії вручення дипломів у Гарвардському університеті, де виклав програму, яка пізніше була названа Планом Маршалла. «Говорячи про необхідність відновлення Європи, – сказав він, – ми можемо точно оцінити масштаби людських втрат, очевидне руйнування міст, заводів, шахт і залізниць, однак за останні місяці стало зрозуміло, що це очевидне руйнування, імовірно, має менш серйозний характер, ніж зміни у самій структурі європейської економіки... Давні комерційні зв'язки, приватні організації, банки, страхові й транспортні компанії зникли через втрату капіталу, поглинання або націоналізації. Ділові структури Європи повністю зруйновано. Відновлення надто вповільнене через те, що через два роки після припинення воєнних дій, умови миру з Німеччиною й Австрією все ще не узгоджено... Правда полягає в тому, що на найближчі три або чотири роки потреби Європи в іноземному продовольстві й інших необхідних товарах, в основному з Америки, настільки перевищують її нинішню платоспроможність, що їй потрібна значна додаткова допомога, інакше вона зіштовхнеться з досить серйозним загостренням в економічній, соціальній і політичній сферах. Крім деморалізуючого ефекту для світу в цілому й можливості кризи, викликаного розпачем народів, що бідують, усім повинні бути очевидні і наслідки для економіки Сполучених Штатів.... Зрозуміло, що Сполучені Штати повинні зробити все можливе, щоб надати

допомогу в оздоровленні світової економіки, без чого не може бути ні політичної стабільності, ні гарантій миру» [3]. "План Маршалла" викликав бурхливе погодження європейців, але неоднозначну реакцію в США. Критики стверджували, що реалізація подібного проекту негативно відзначиться на економіці США. Прихильники, головним з яких був Трумен, доказували, що США багаторазово виграє у результаті реалізації цього плану, особливо за рахунок поживлення міжнародної торгівлі та інвестицій.

Частково реалізації "Плану Маршалла" сприяв Радянський Союз. У 1947 році пройшли переговори, присвячені цій програмі, у яких взяли участь США, Франція Великобританія та СРСР. Радянському Союзу також було запропоновано взяти участь у плані Маршалла. Але міністр закордонних справ В'ячеслав Молотов демонстративно залишив тоді зал засідань. Якби він прийняв пропозицію, то вплив США у Європі зріс би у значно меншій якості, а відновлення господарства СРСР пройшло б набагато швидше. Але керівництво СРСР (Сталін і Молотов) зробили грубу політичну помилку, на яку американські політики, до речі, сильно розраховували, і втягнули країну у 45-річне протистояння з економічно-сильнішим опонентом [4].

Грандіозними задумами адміністрації Г. Трумена пояснюється й рішення запропонувати допомогу всім без винятку європейським країнам, зокрема Радянському Союзу й залежним від нього державам. Державний департамент США знав, що Конгрес ніколи не затвердить надання допомоги Радянському Союзу, і, незважаючи на оптимістичне в цілому відношення американських офіційних осіб до можливого використання допомоги як важелю впливу, вони вже не мали ілюзій відносно того, що така допомога приведе до зміни курсу радянської політики. Як зазначав один із експертів Держдепартаменту: «Ми робили ставку на те, що Радянський Союз не зможе приєднатися до Плану, а ми підвищимо свій престиж, пропонуючи допомогу всім без винятку європейцям, а Радянський Союз сам виявиться винуватий, що відмовився від допомоги» [3].

Слідом за СРСР відмовилися брати участь у "Плані Маршалла" і країни Східної Європи. У лютому 1948 року чехословацькі комуністи здійснили державний переворот, підтриманий СРСР. У результаті законодавці США вирішили, що прихід до влади комуністів у Західній Європі – більше зло, ніж можливі економічні втрати США, отже, у квітні 1948 року Конгрес США затвердив проект – був підписаний Акт Економічного Співробітництва.

Вперше у світовій історії держава-переможниця (США) не стягувала з переможених держав репарацій, а надавала їм крупно-масштабну економічну допомогу. Крім того, революційність стратегії заключалась у тому, що європейським країнам пропонувалося виходити з кризи не спільними зусиллями, а не самотужки. Учасниками "Плану Маршалла" стали практично усі держави Західної Європи., що знаходилися поза зоною радянського впливу. Виключення становили Іспанія та Західна Германія (вона приєдналася до плану в 1949 році, коли отримала нову державність). В Германії було створене особливе міністерство, яке займалося виключно реалізацією "Плану Маршалла".

Суть "Плану Маршалла" заключалась не тільки і не стільки у здійсненні гуманітарних проектів. Частина коштів надавалась без повернення, частина – у довгостроковий кредит з низькою відсотковою ставкою. У число п'яти основних задач, окрім надання прямої допомоги нужденним, були включені підвищення продуктивності праці і виробничої спроможності промисловості і сільського господарства, досягнення міжнародної фінансової стабільності, розвиток торгівлі і розвиток європейського економічного співробітництва.

Вливання доларів до економік європейських держав дозволили уникнути гіперінфляції та відновити міжнародну торгівлю та приватні інвестування, тому що більшість місцевих валют на той момент були неконвертовані. Наприклад, інвесторам неєвропейських держав (в основному малися на увазі американські бізнесмени) гарантувалося, що вони у будь-який момент можуть конвертувати прибуток у долари і вивезти.

Був створений особливий механізм розподілу американської допомоги: США не дозволяли державам-кредиторам "затикати дірки" у державних бюджетах отримуваними коштами. Наприклад, 17% усіх коштів витрачалося на купівлю промислового устаткування та машин. Пізніше у розвинених країнах цей принцип став основним для політики по відношенню до державних займів: брати у борг, щоб інвестувати, а не покривати поточні витрати. Крім того, отримання допомоги ставилося у залежність від структурних реформ, що проводилися у країнах-отримувачах [4]. Однак Виконання плану передбачало низку жорстких обмежень, встановлених США. Одержувачі кредитів мали відмовитися від націоналізації промисловості, надати повну свободу приватному підприємництву під час гальмування розвитку конкурентних із США галузей промисловості, зняти обмеження імпорту американських товарів і знизити ввізні митні платежі, обмежити торгівлю із соціалістичними країнами, забороняли також вивозити товари, завезені з США. Дотримання цих умов контролювала спеціально створена Адміністрація економічного співробітництва [5].

На першому етапі реалізації "Плану Маршалла" американські вливання забезпечили значну частину ВВП європейських держав. Наприклад, за даними американського історика Чарльза

Мейера, у 1949 році американські вливання забезпечили 11% ВВП Великобританії, майже 12% ВВП Франції, 21,8% ВВП Германії та 33,6% ВВП Італії. Вже у 1950 році європейські економіки продемонстрували високі темпи росту. Рівень промислового виробництва у Європі перевищив на 40% довоєнний, рівень сільського господарства – на 20%. Різко знизилася безробіття [4].

Здійснення Плану Маршалла сприяло консолідації правих сил у країнах Західної Європи і створило передумови для утворення політичного союзу тих держав, що брали в ньому участь. Цей План став важливим підґрунтям євроатлантичної інтеграції. На початку 1948 р. керівники Великобританії і Франції рішуче підтримували підписання військової угоди між США і Західною Європою, а також постійну присутність американських військ у Старому Світі. Новий військово-політичний альянс, покликаний протистояти Радянському Союзу і комуністичній загрози, було створено 4 квітня 1949 року [3].

Висновки

Згідно з наведеною та проаналізованою інформацією можна зробити висновок, що "план Маршалла" зіграв ключову роль у формуванні ситуації у світі. Головною задачею цієї програми було відновлення економіки країн Західної Європи, і вона прекрасно із цим впоралась. Так європейські країни змогли розрахуватися із зовнішніми боргами, був відновлений і укріплений європейський середній клас – гарант політичної стабільності та стійкого розвитку. А натомість США і Канада отримали величезний ринок збуту. Але окрім економічних були також і дуже важливі політичні наслідки. А саме вплив комуністів та СРСР на країни Західної Європи був послаблений, а на СРСР впала "залізна завіса".

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Найвигодніша інвестиція: історія про те, як план Маршалла позбавив Європу впливу комуністів [Електронний ресурс] // Znaj.UA – Режим доступу до ресурсу: <https://znaj.ua/history/223691-nayvigidnisha-investiciya-istoriya-pro-te-yak-plan-marshalla-pozbaviv-yevropu-vplivu-komunistiv>.
2. Комар Н. Напрямки надання міжнародної фінансової та технічної допомоги в рамках плану маршалла / Н. Комар., 2012. – 10 с. – (Вісник ТНЕУ).
3. Пошедін О. І. План маршалла як передумова євроатлантичної інтеграції / О. І. Пошедін., 2010. – 5 с. – (Наукові записки).
4. Всесвітня історія: план Маршалла. [Електронний ресурс] // Освіта.ua – Режим доступу до ресурсу: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/30665/.
5. План Маршалла [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/1946071642336/politekonomiya/plan_marshalla.
6. Корнієнко В. О. Євросоюз: українська мета на тлі європейських проблем. Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. Електрон. текст. дані. 2019. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/view/6809> (дата звернення: 15.03.2020).
7. Корнієнко В. О. Україна — ЄС: перспективи інтеграції в контексті сучасних викликів. Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Вінниця, 10 квітня 2012 р. Тернопіль : Крок, 2012. Т. II. С. 204–209.
8. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Формування європейської ідентичності: аргументи для України. Політологічний вісник. Вип. 80. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка, 2018. С. 20-35.
9. Корнієнко В. О. Європейська ідентичність: міф чи реальність? Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. Електрон. текст. дані. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4836> (дата звернення: 15.03.2020).

Римар Зоряна Ігорівна — студент групи ЕКО-176, Інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: rimar3682@gmail.com

Корнієнко Валерій Олександрович — кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Rimar Zoryana I. — Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: rimar3682@gmail.com

Kornienko Valeriy O. — Candidate of Historical Sciences, PhD (Political Science), Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.